

BİR İSTANBUL KADISININ VE ÂLİMİNİN KENDİ KALEMİNDEN BİYOGRAFİSİ: TAŞKÖPRÜLÜZADE İSAMEDDİN AHMED EFENDİ

Çok sayıda Osmanlı ulema ve meşayihinin tercüme-i hâllerini ihtiva eden Şakâiku'n-nu'maniye ve ilimlerin tasnifine ait Miftahü's-saade isimli kitapları başta olmak üzere çok sayıdaki eserleriyle Osmanlı bilim tarihinde önemli bir mevkiye sahip Taşköprülüzade Ahmed Efendi, kaleme aldığı otobiyografisi ile de bu vadede Osmanlı bilim tarihinin ilk örneğini oluşturmuştur. Onun otobiyografisinde İstanbullu bir âlimin tahsil ve tedrisinin (talebelik ve hocalık) önemli merhalelerini takip mümkün olabilmektedir:

“Doğumumdan bir ay kadar önce babam Bursa'dan Ankara'ya gideceği sırada bir rüya görmüş, rüyasında nur yüzlü bir şeyh yakında bir oğlunun olacağını, ona Ahmed adını vermesini söylemiş. 14 Rebiülevvel 901 [2 Aralık 1495] gecesinde dünyaya gelmişim. Büluğ çağıma eriştiğimde Ankara'ya taşındık. Kur'an okumaya başladım. Babam bana İsameddin lakabını ve Ebül-Hayr künyesini; benden iki yaş büyük ağabeyim Mehmed'e ise Nizameddin lakabını ve Ebu Said künyesini verdi. Kur'an'ı hatmettiğim sırada ailem tekrar Bursa'ya döndü. Babam bir süre bana Arapça öğrettikten sonra görevi icabı İstanbul'a giderken beni Yetim lakaplı Molla Âlim Alaeddin'e

emanet etti. Bu âlimden sarf ilminden Maksûd, İzzî ve Merâhu'l-ervâh adlı dilbilgisi eserlerini okudum. Nahiv ilmi konusunda yine aynı âlimden Şeyh Abdülkadir Cürcanî'nin Muhtasarü'l-mie'sini, İmam Mutarrizî'nin Kitâbü'l-Misbâh'ını ve İbn Hacib'in Kitâbü'l-Kâfiye isimli eserini okudum. Bütün bu dersleri ağabeyim ile birlikte takip ettik.

Daha sonra el-Vâfiye fi şerhi'l-Kâfiye'yi “Merfuat” bahsine kadar okuduk. Bu sırada amcam Kıvameddin Kasım Bursa'da Molla Hüsvrev Medresesi'ne müderris oldu.

Bu sırada ağabeyim müzmin bir hastalığa yakalandı ve iyileşinceye kadar benden derse ara vermemi istediği için dersi bıraktım. Bu arada amcamdan sarfa dair Hârûniyye'yi ve İbn Malik'in nahve dair el-Elfiyye'sini okudum ve el-Elfiyye'yi ezberledim. 914 (1508) yılında ağabeyim vefat etti. Amcamdan Dav'ül-misbâh'ı okudum, bu eseri yazdım ve bazı düzeltmeler yaptım.

Daha sonra mantık ilminden Muhtasaru İsâgocî'yi Hüsameddin Kâtî tarafından yapılan şerhiyle beraber okudum. Yine amcamdan Allame Razî'nin Şerhu's Şemsiyye'sinden bazı kısımları okudum.

O dönemde babam İstanbul'dan Bursa'ya geldi. Amasya Hüseyniye Medresesi'ne müderris olarak tayin edilince onunla Amasya'ya varıp kendisinden Şerhu's-Şemsiyye'yi Seyyid Şerif Cürcanî'nin haşiyeleriyle birlikte baştan sona okumuştum. Bilahare Allame Taftazanî'nin Şerhu'l-Akâid'ini Molla Hayalî'nin haşiyeleriyle birlikte okudum. Yine babama Mevlanazade'nin Hidâyetül-hikme adlı eserini Molla Hocazade'nin haşiyeleriyle birlikte okudum. Ardından Mevlana Mesud Rumî'nin Âdâbü'l-bahs'ini okudum. Sonra Allame İsfahanî'nin Şerhu't-Tavâli

kitabını Seyyid Şerif'in haşiyeleriyle birlikte okudum. Ardından Allame Taftazanî'nin eş-Şerhu'l-Mutavvel li't-Telhis adlı eserini de Seyyid Şerif'in haşiyeleriyle okudum. Bu okumayı gayet titiz ve sağlam bir şekilde yaptım.

Nihayet rahmetli babam “Ben babalık görevimi yerine getirdim, bundan sonrası sana kalmış.” dedi. Bunu söyledikten sonra bana başka bir şey okutmadı. Ben de dayımdan Seyyid Şerif'in Şerhu't-Tecrid adlı eserini baştan “Vücûb ve İmkân” bahsine kadar titiz ve sağlam bir şekilde okudum.

Ardından Molla Muhyiddin Fenarî'den Seyyid Şerif'in Şerhu'l-Miftâh adlı eserini başından “Fasl ve Vasl” bahsinin sonuna kadar okudum. Sonra fazilet ve kemal ehli, ilmiyle amel âlim Molla Muhyiddin Seyyidî Kocavî'den Seyyid Şerif'in Şerhu'l-Mevâkif adlı eserini “İlahiyat” bölümünün başından “Nübüvvet” bahsine kadar inceleyerek okudum. Yine ondan Keşşâf tefsirinden Nisa suresini okudum. Sonra ilmiyle âmil bir âlim ve Mirim Çelebi lakabıyla meşhur olan Molla Bedreddin Mahmud b. Mehmed b. Kadızade Rumî'den Molla Ali Kuşçu'nun heyet ilmîne dair Kitâbü'l-Fethiyyesi'ni okudum. Ben okurken hocam kitap üzerine şerh yazıyordu. Bu şerhini Sultan Selim Han'a hediye etmiş, Sultan da buna karşılık kendisini Anadolu kazaskerliği makamına tayin etmişti.

Sonra değerli âlim Şeyh Mehmed Tunusî'den Sahîh-i Buhârî ve Kadî İyaz'ın eş-Şifâ adlı eserinin bazı bölümlerini okudum. Yine ondan cedel ve hilaf ilimlerini okudum. Akli ilimleri ve Arapça ilimlerini kendisiyle karşılıklı tartışarak tahsil ettim. Sonunda bana hem yazılı hem şifahi olarak tefsir, hadis ve diğer ilimleri rivayet edebilmem için

icazet verdi. Bu icazet kendisinin rivayet etmesi sahih ve caiz olan bütün ilimleri kapsıyordu. Kendisi hocası Veliyyullah Şihabüddin Ahmed Bekkî'den, o da hadis konusunda Şihabüddin Ahmed b. Hacer Askalanî'den rivayette bulunmuştu.

Tefsir ve hadis ilimlerinde bir icazeti de babam vermişti. Bu bilgileri babam dedemden, dedem Molla Yegân'dan, o Molla Fenarî'den, o Cemaleddin Aksarayî'den, o da Şeyh Ekmeleddin'den rivayet etmişti. Babam bu iki ilmi, Molla Hocazade, Molla Fahreddin Acemî, Molla Haydar Allame, Molla Sadeddin Taftazanî kanalından da rivayet etmekte idi. Hadis ve tefsir ilimlerinde bana icazet veren bir diğer âlim de Molla Seyyid Muhyiddin'dir ki, o da büyük âlim Şeyh Şihabeddin Ahmed b. Hacer'in öğrencilerinden rivayette bulunan, ilmiyle âmil büyük bilgin Molla Hasan Çelebi Fenarî'den rivayet etmekte idi.

Ben fakir, ilk defa Recep 931 [Mayıs 1525] sonlarında, Dimetoka Medresesi'ne müderris olarak tayin edildim. Orada eş-Şerhü'l-Mutavvel li't-Telhîs'i "Beyân" bölümünün başından "İstiâre" bahislerine kadar, Havâşî Şerhi't-Tecrid'i başından "Umûr-ı âmme" bahislerinin sonuna kadar okuttum.

Yine orada Seyyid Şerif'in Şerhu'l-Ferâiz'ini okuttum. Daha sonra Recep 933'te [Mayıs 1527] İstanbul'da Molla İbn Hacı Hasan Medresesi'ne tayin oldum. Bu medresede Sadrüşşerîa'nın Şerhü'l-Vikâye adlı eserini başından "Alışveriş" kitabına kadar okuttum. Yine burada Şerhü'l-Miftâh'ı başından "İcaz ve İtnâb" bahsine kadar okuttum. Şerhü't-Tecrid'i "Umur-ı âmme" bahislerinden "Vücub ve İmkân" bahislerine kadar okuttum.

Hadis ilmine dair Kitâbü'l-Mesâbih'i başından sonuna kadar iki kez okuttum. Onu bitirdiğim sırada rahmetli babam İstanbul'da 12 Şevval

935'te [8 Haziran 1529] kuşluk vakti hakkın rahmetine kavuştu.

Zilhicce 936'da [Temuz 1530] Üsküp'teki İshak Paşa Medresesi'ne tayin edildim. Oraya gittikten sonra ramazan ayında Kitâbü'l-Mesâbih ve Kitâbü'l-Meşârik'i baştan sona okuttum. Yine orada et-Tavzih kitabını baştan sona, Sadrüşşerîa'nın Şerhü'l-Vikâye adlı eserini "Alışveriş" kitabının başından sonuna kadar okuttum. Seyyid Şerif'in Şerhü'l-Ferâiz'ini okuttum. Şerhü'l-Miftâh'ı da "Beyân" kısmının başından kitabın sonuna kadar okuttum.

Daha sonra İstanbul'a döndüm ve Şevval 942'de [Mart 1536] Kalenderhane Medresesi'ne müderris oldum. Burada Kitâbü'l-Mesâbih'i başından "Alışveriş" bahsine kadar okuttum. Şerhü'l-Mevâkîf'i okutmaya burada başladım. Yine burada Şerhü'l-Vikâye adlı eserden ve Seyyid Şerif'in Şerhü'l-Miftâh'ından bazı bölümler okuttum.

21 Rebiülahir 944 [27 Eylül 1537] tarihinde İstanbul'da Mustafa Paşa Medresesi'nde derse başladım. Burada Kitâbü'l-Mesâbih'i "Alışveriş" bahsinden sonuna kadar okuttum. el-Hidâye'yi başından "Zekât" bahsine kadar okuttum. Ayrıca Şerhü'l-Mevâkîf'in ilahiyat bölümünden bazı kısımları okuttum.

4 Zilkade 945 [24 Mart 1539] tarihinde Edirne'ye müderris olarak tayin edildim.

23 Rebiülahir 946'da [7 Eylül 1539] Sahn [Fatih] medreselerinden birine müderris oldum. Burada Sahîh-i Buhârî'yi iki kere baştan sonra okuttum. Kadı Beyzavî tefsirinden Bakara suresini okuttum. el-Hidâye'yi "Nikâh" bahsinden "Alışveriş" bahsine kadar okuttum. Yine burada Kitâbü't-Telvîh'i "Ahkâm" bahsine kadar okuttum.

11 Şevval 951'de [26 Aralık 1544]

Edirne Sultan Beyazıt Medresesi'ne müderris olarak tayin edildim. Burada da Sahîh-i Buhârî'den, el-Hidâye'den, et-Telvîh'ten ve Seyyid Şerif'in Şerhü'l-Ferâiz'inden çeşitli bahisleri okuttum.

Sonra kadılık mesleğine geçtim. 26 Ramazan 952'de [1 Aralık 1545] Bursa kadılığına tayin edildim. Ne zahmetli günlerdi.

18 Recep 954 [3 Eylül 1547] tarihinde tekrar İstanbul'da Sahn (Fatih) medreselerinden birine tayin edildim. Burada da yukarıda zikredilen kitapları okuttum.

17 Şevval 958'de [18 Ekim 1551] İstanbul kadısı oldum. Kadılık görevi ilmî faaliyetlerime büyük çapta engel oldu.

17 Rebiülevvel 961'de [20 Şubat 1554] gözlerime ak düştü. Gözlerim bundan çok etkilendi, görmez oldu. Allahu Teala ilmî faaliyetlerim sırasında tefsir, usul-i din, usul-i fıkıh, Arapça sahalarında bazı eserler yazmayı bana nasip etti. Bunlar arasında âlimler ve şeyhlerin hayat hikâyelerinden bahseden Şakâik kitabını 965 Ramazan'ının sonunda [Temmuz 1558] tamamladım. Allah İstanbul şehrini idarecilerinin gölgesinde her türlü afetten korusun."¹

1- Taşköprizâde, eş-Şakâiku'n-Nu'mâniye: Osmanlı Bilginleri, çev. Muharrem Tan, İstanbul 2007, s. 377-380.